

El paper d'IBM en l'holocaust

Aquesta setmana es presenta arreu del món 'IBM and the holocaust' (editat en anglès per Random House i en espanyol per Atlántida), que explica la relació entre el gegant de la informàtica i el Tercer Reich. EL TEMPS us ofereix, en exclusiva mundial, diversos fragments d'aquesta investigació d'Edwin Black, que demostra que la filial alemanya d'IBM va fer una tecnologia a mida per a identificar els jueus.

Quan Hitler va arribar al poder, un dels objectius centrals dels nazis era identificar i destruir els 600.000 membres de la comunitat jueva d'Alemanya.

Per als nazis, els jueus no eren només els que practicaven el judaisme, sinó les persones de sang jueva. No importava la seua assimilació, el matrimoni amb persones d'una altra raça o activitat religiosa, ni que s'hagueren convertit al cristianisme. Els jueus havien de ser identificats per a fer-los blanc de la confiscació de béns, la seua distribució en guetos, la deportació, i en última instància, el seu extermini. Cercar generacions de registres comunals, eclesiàstics i governamentals de tot Alemanya –i després tot Europa– era una tasca de confecció d'índex de referència sistemàtica tan monumental que requeria d'una computadora. Però el 1933 les computadores no existien (...).

No obstant, un altre invent sí que existia: la targeta perforada i el sistema de classificació de targetes d'IBM, precursor de la computadora. Mitjançant la seua empresa subsidiària a Alemanya, IBM va transformar el programa d'aniquilació de jueus de Hitler en una missió tecnològica que la companyia va dur a terme amb èxit esgarrifós. IBM d'Alemanya, amb el seu propi personal i equip, va dissenyar, executar i proporcionar l'assistència tecnològica que necessitava el Tercer Reich de Hitler per a aconseguir una fita mai assolida fins llavors: automatitzar la destrucció humana. Es van fer més de 2.000 equips

de màquines múltiples a través de l'Europa dominada per Hitler. Es van establir operatius de classificació de targetes en tots els principals camps de concentració. Es traslladava les persones de lloc en lloc, les feien treballar fins a morir, i després es catalogaven les seves restes amb una automatització glacial.

IBM d'Alemanya, coneguda aleshores com Deutsche Hollerith Maschinen Gesellschaft, o Dehomag, no es limità a vendre màquines al Reich per a després apartar-se. Aquesta subsidiària d'IBM, amb ple coneixement de la central de Nova York, amb gran entusiasme dissenyà, per a l'ús específic dels nazis, els complexos artefactes i les seues aplicacions especialitzades com a empresa corporativa oficial. La plana administrativa superior de Dehomag estava constituïda per furiosos nazis, que foren arrestats després de la guerra per la seua afiliació al Partit. IBM NY [L'empresa mare, amb seu a Nova York] sempre comprengué –des del començament, en 1933– que estava cortejant i fent negocis amb la jerarquia més alta del Partit Nazi. La companyia aprofitava les connexions amb el Partit Nazi per a millorar contínuament la seua relació comercial amb el Reich, a Alemanya i a tota l'Europa dominada per Hitler.

Dehomag i altres subsidiàries d'IBM dissenyaven les aplicacions seguint estrictament les ordres. Els seus tècnics enviaven models de les targetes perforades d'una oficina del Reich a una altra fins que les columnes per a les dades

Adolf Hitler volia identificar tots els jueus d'Alemanya. Les màquines perforadores d'IBM, anomenades Hollerith pel seu inventor, van ajudar molt el Tercer Reich. A l'esquerra, la portada del llibre d'Edwin Black.

resultaven acceptables, igual que faria avui un dissenyador de software. Les targetes perforades podien dissenyar-se, imprimir-se i comprar-se solament en un lloc: IBM. Les màquines no es venien: es llogaven, i rebien manteniment i millores solament en un lloc: IBM. Les subsidiàries d'IBM entrenaven els oficials nazis i els seus representats a

tot Europa, instal·laven sucursals i concessionàries a través de l'Europa nazi, amb personal de treballadors rotatius d'IBM, i acceleraven les fàbriques de paper per a produir fins a 1.500 milions de targetes perforades l'any, tan sols a Alemanya. Més encara, les fràgils màquines rebien manteniment *in situ* una vegada al mes, fins i tot quan estaven

dins o fora d'un camp de concentració. La seu central d'IBM Alemanya, a Berlín, mantenia duplicats de molts llibres de codis, de la mateixa manera que el departament de manteniment d'IBM actualment manté *backups* de dades per a les computadores.

Orgullosos d'ajudar a Hitler.

Degut a la demanda quasi il·limitada de tabuladors en les guerres racials i geopolítiques de Hitler, IBM NY reaccionava de manera entusiasta davant les expectatives del nazisme. Mentrestant, altres temerosos o vilipendiosos homes de negocis nord-americans reduïen o cancel·laven els seus tractes comercials a Alemanya, Watson [Thomas J. Watson, president d'IBM als Estats Units, controlava també les empreses subsidiàries] s'embarcava en una expansió històrica de Dehomag. Poques setmanes després que Hitler pujà al poder, IBM NY va invertir més de 7 milions de marcs –poc més d'un milió de dòllars– per a expandir de forma substancial la possibilitat de fabricar màquines de la subsidiària alemanya.

No hi ha dubte que els administradors de Dehomag foren devots tan fervents del moviment nazi com els soldats científics de Hitler. Això fou una cosa que IBM NY sabé i entengué des del principi. Heidinger [Willy Heidinger dirigia Dehomag], un nazi rabiós, considerava que l'habilitat única de Dehomag de saturar el Reich amb informació sobre la població era un virtual anomenat de Déu. Heidinger expressà la passió embadalida que despertava en ell el nou paper de Dehomag quan inaugurava una nova instal·lació d'IBM a Berlín. "Sent que és quasi un acte sagrat –declarà Heidinger, emocionat–. Pregue que la benedicció del cel caiga sobre aquest lloc".

Aquell dia, dret junt al representant personal de Watson i d'IBM, davant diversos funcionaris del Partit Nazi, Heidinger anuncià públicament com d'harmònica era la relació amb els científics racials nazis, que veïen l'estadística de la població com la clau per eradicar els segments malsans i inferiors de la societat.

"El físic examina el cos humà i deter-

mina si (...) tots els òrgans estan funcionant en benefici de tot l'organisme –declarà Heindinger davant una multitud d'oficials nazis–. Nosaltres (en Dehomag) som molt similars al metge, en el sentit que tallem, cèl·lula per cèl·lula, el cos cultural alemany. Informem sobre cada característica individual... en una targeta. No són targetes mortes; al contrari, demostren més tard que cobren vida quan són classificades a una mitjana de 25.000 per hora, d'acord amb certes

sagrat que conservarem pur: hem de fer-ho. Tenim molta confiança en el nostre Metge, i seguirem les seues instruccions amb fe cega, perquè sabem que ell conduirà el nostre poble a un gran futur. Salve el nostre poble alemany i *der Führer!*”.

El discurs de Heindinger, junt amb la llista dels oficials convidats pel Partit Nazi, fou enviat immediatament a Manhattan i traduït per a Watson. El líder d'IBM envià immediatament a Heidin-

atament els detalls de la seua obra, des que va assumir el lideratge [el 1932]. A tot arreu es poden veure evidències del seu lideratge [...]. Mussolini és un pioner [...]. Itàlia es beneficiarà molt”.

Watson explicava la seua atracció personal per l'estil del dictador, i fins i tot, observava semblances amb el seu propi model corporatiu capitalista: “Una cosa que m'ha impressionat molt en relació amb el seu lideratge –deia Watson–, és la lleialtat manifestada per tot un poble. Tenir la lleialtat i la cooperació de tots significa progrés, i a la llarga l'èxit per una nació o per una empresa individual... Hauríem de retre tribut a Mussolini per establir aquest esperit de suport lleial i cooperació”.

Durant anys, una foto autografiada de Mussolini beneïa el piano de cua a la sala de la casa de Watson.

Als camps de concentració.

Tot infern té la seua pròpia jerarquia. Cada codi Hollerith [la màquina perforadora d'IBM, anomenada pel seu inventor: el nord-americà d'origen alemany Herman Hollerith] tenia conseqüències. En els camps de concentració, els nivells d'inhumanitat, dolor i tortura no eren tant el resultat fortuït de l'empresonament com un destí assegurat pels codis Hollerith. Molts grups d'éssers infortunats eren embarcats en els camps de concentració, però els jueus, amb el seu codi específic, estaven reservats per a crueltats especials que els obligava a dur una vida més torturada o a morir una mort més infame.

Era impossible sostraure's al codi Hollerith que tocava en sort. La majoria dels camps classificaven els presoners en 16 categories:

Presoner polític, 1; investigador de la Bíblia, 2; homosexual, 3; donat de baixa per conducta deshonorosa, 4; clergue, 5; espanyol comunista, 6; treballador civil estranger, 7; jueu, 8; antisocial, 9; criminal habitual, 10; criminal perillós, 11; gitano, 12; presoner de guerra, 13; presoner infiltrat, 14; detingut per a treballs forçats, 15; cònsul diplomàtic, 16.

En arribar els presoners, se'ls registrava i se'ls donava el seu número de reclús de cinc dígitos, així com també un

Imatge actual d'IBM. L'empresa es va resistir durant molt temps al fet que historiadors i investigadors consultaren els seus arxius, però Edwin Black va acabar aconseguint-ho.

característiques. Aquestes característiques s'agrupen com els òrgans del nostre cos cultural, i seran calculades i determinades amb l'ajuda de la nostra màquina tabuladora”.

“Estem orgullosos de poder ajudar en aquesta tasca, tasca que li dona al Metge de la nostra nació (Adolf Hitler) el material que necessita per als seus exàmens. El nostre Metge podrà determinar si els valors calculats estan en harmonia amb la salut del nostre poble. També significa que, si no és aquest el cas, el nostre Metge pot dur a terme procediments correctius per a remeiar les circumstàncies de malaltia (...). Les nostres característiques estan profundament arrelades en la nostra raça. Per tant, hem d'atresorar-les com un temple

ger una nota de felicitacions per una bona tasca i per sentiments ben expressats. (...) Watson no era feixista. Era un capitalista pur. No obstant, per la ferradura de l'economia política hi ha poca distància entre les extremitats. L'augment de la riquesa per i per a l'estat sota un fort líder autocràtic fortificat pel xovinisme i el culte als herois atreïa Watson. Al cap i a la fi, els seus seguidors vestien uniforme, cantaven cançons i s'esperava d'ells una lleialtat inqüestionable cap a la companyia que ell dirigia (...).

Mussolini fascinava Watson. Una vegada, en un congrés de vendes, Watson va parlar en defensa d'*Il Duce*: “Desitje retre tribut al gran líder, Benito Mussolini –va declarar Watson–. He seguit

uniforme ratllat amb un pedaç triangular d'un determinat color codificat cosit al pit. El pedaç identificava l'home des de lluny, tant als ulls dels guàrdies com dels presoners privilegiats. Generalment —encara que no sempre— els criminals polítics duïen pedaçs rojos. Els dels homosexuals eren rosats. Els criminals perillosos el duïen verd. Els jueus —codi 8— estaven obligats a utilitzar dos pedaçs triangulars que formaven l'estrella de David, de sis puntes. Altres marques i colors addicionals sobre l'estrella groga indicaven que es tractava d'un "corruptor de la raça" o d'un jueu polític.

Si bé els camps de concentració eren horribles per a tots, els jueus codificats per número patien un malson addicional de dimensions pèssimes. Degut al fet que els jueus eren reconeguts a l'instant pels seus pedaçs, en tot moment se'ls anomenava "porcs jueus" o "engrut jueu", insults que anaven acompanyats d'abusos físics. Era impossible eludir la marca del codi.

El maltractament codificat implicava també barracots separats i condicions de treball més severes per als jueus. A Buchenwald, per exemple, els jueus quasi sempre eren confinats en el denominat "Camp menut", on amuntegaven 16 presoners en un "estant" de 3,5 m² amb tres fileres d'estants. A molts reclusos nous se'ls iniciava obligant-los a passar un temps en el Camp menut, on s'esperava que perderen al voltant del 40% del seu pes; després els traslladaven a altres barraques. Tanmateix, mai no alleujaven les seues penúries. Els presoners jueus més primis i exahusts que havien "passat prou de temps" o que no sofrien un col·lapse mental, eren condemnats a mort de forma arbitrària. Generalment mataven tot un "estant" sencer cada vegada.

El botí del genocidi.

Ningú no sabrà mai quantes màquines IBM funcionaven en guetos, estacions de ferrocarril o camps de concentració. Tampoc no podrà provar ningú quants funcionaris d'IBM a Europa o Nova York estaven al corrent de la seua ubicació o ús. Les màquines es movien amb freqüència —amb el coneixement o

no d'IBM— del client comercial o governamental que figurava oficialment a una fatal instal·lació nazi en un altre país, i després d'un temps, es tornava a transferir.

Més important encara, no importava si IBM sabia o no quines màquines s'utilitzaven i en quin camp de concentra-

Camp de concentració de Dachau. En tots els camps hi havia una màquina perforadora d'IBM que permetia saber un gran nombre de dades sobre cada presoner.

ció. Tot el que importava era que, una vegada que es disparava el foc, els diners estarien esperant.

De fet, va sorgir un patró a l'Europa devastada pels estralls de la guerra. Abans que els Estats Units entraren en guerra, IBM NY i les seues subsidiàries treballaven directament amb Alemanya o Itàlia, o amb les seues forces d'ocupació. Com a part de l'aliança estratègica també treballaven amb els simpatitzants i aliats d'Alemanya a països com Romania, Iugoslàvia i Hongria. Watson fins i tot arribaria a ordenar que s'establiren noves subsidiàries en territoris conquerits, acompanyant les invasions nazis. Inclús després que els Estats Units declaren la guerra, les oficines d'IBM en tot el món continuaven tran-

sigint obertament amb aquests clients, o amb altres subsidiàries, fins el moment de la Resolució General 11, dirigida contra aquella regió en particular [la Resolució General 11 va ser una reglamentació del govern dels Estats Units que prohibia transaccions financeres amb Alemanya]. A mesura que la guerra a Europa s'expandia, la jurisdicció de la Resolució General 11 es va estendre, fins a proscriure's a tota l'Europa dominada pels nazis. Una vegada la llei dels Estats Units va prohibir les transaccions, l'aparent maneig directe de les operacions europees per part d'IBM NY semblà acabar. Però, en realitat, els executius de Nova York podien seguir monitorant els fets i exercint autoritat a Europa a través de subsidiàries a països neutrals. Aquestes unitats externes sempre estigueren sota el control de l'empresa matriu. Més encara, IBM NY, o les seues subsidiàries, buscaven exempcions burocràtiques especials per a continuar o expandir els tractes comercials a

l'Europa ocupada. Les exigències oficials dels Estats Units que se suspengueren les transaccions comercials moltes vegades eren ignorades.

Quan els Estats Units entraren en la guerra es nomenà síndics de l'Eix com a directors titulars de les subsidiàries als territoris ocupats. Aquests síndics enemics mai no saquejaren les subsidiàries d'IBM; al contrari, gelosament protegien els béns, la productivitat i els guanys, que incrementaven. Es conservava els executius d'IBM existents com a administradors del maneig diari de la companyia, i, en certs casos, fins se'ls nomenava subdirectors. A França, per exemple, es nomenà síndic de la CEC l'oficial de la SS Heinz Westerholt, però ell, a la vegada, nomenà subsíndic

Oskar Hoernamm, de Dehomag. Roger Virgile, de la CEC, va seguir en el seu càrrec de director administratiu, per a mantenir la companyia productiva i rendible. A Bèlgica, el síndic nazi H. Garbrecht es va mantenir allunyat, permetent que els administradors d'IBM Louis Bosman i G. Walter Galland romangueren en els seus respectius càrrecs i, virtualment, ho dirigiren tot. A Alemanya, el síndic Hermann Fellingner suplantà la junta de directors de Dehomag. Fellingner reemplaçà Heidinger, i després insistí en el fet que Rottke, Hummel i els altres administradors de les vint oficines de Dehomag continuaren produint guanys rècords. Ja fóra sota la supervisió d'executius nazis o per propis homes de Watson, IBM Europa va seguir prosperant (...).

Durant el continu comerç d'IBM en temps de guerra, el món sempre era conscient que la maquinària d'ocupació nazi s'utilitzava per a exterminar tants jueus com fóra possible. Després d'interminables informes periodístics i d'informacions cinematogràfiques, i una vegada els aliats hagueren confirmat les pròpies revelacions d'intel·ligència l'estiu de 1942, la conclusió es va fer inevitable: l'objectiu d'Alemanya era ni més ni menys l'exterminació de tots els jueus europeus. El 17 de desembre de 1942, els aliats advertiren també que tots els que cooperaren amb el genocidi de Hitler serien considerats responsables davant els tribunals de justícia internacional. En el Parlament britànic, els membres es posaren drets en silenci quan un d'ells declarà:

"Existeixen molts que avui... si no fóra per la gràcia de Déu... podrien haver estat en aquells guetos, en aquells camps de concentració, en aquells escorxadors". La declaració conjunta dels aliats sobre els crímens de guerra per genocidi fou transmesa i publicada com a notícia principal en més de vint-i-tres idiomes en tot el món.

Un article de *The New York Times* es titulava "Els aliats descriuen els ultratges contra els jueus" i duia com a subtítol: "Es té por de l'extermini". Deia: "Què els succeeix als 5 milions de jueus de l'Europa dominada per Alemanya, tots s'enfronten a l'extermini". L'informe aliat es referia emfàticament als que morien per inanició calculada, en càmeres de gas, afusellaments en massa, en escenes "inimaginables" als carrers dels guetos, i en intenses campanyes de deportació en ferrocarrils.

Els negocis d'IBM mai no tingueren a veure amb el nazisme. Mai no tingueren a veure amb l'antisemitisme. Sempre tingueren a veure amb els diners. Abans que el primer jueu fóra encasellat en una identitat codificada pel sistema Hollerith, sempre que forem els diners el que importa. I els diners s'anaven acumulant.

En comptes bancaris blocats en diferents parts d'Europa, guardaven milions per a IBM, així com també béns reals recentment adquirits, nombroses fàbriques i impremtes sorgides en la era de Hitler, i milers de màquines Hollerith. Gran part dels diners i de l'expansió de les fàbriques provenia d'un Tercer Reich que bàsicament estava en bancar-

rota, que finançava els seus maneja-ments rapaços sobre la base del treball d'esclaus, saqueigs en massa i genocidi rendible. D'on treia els diners l'Alemanya de Hitler per a tots els serveis, targetes i llogers? L'or i el paper moneda nazis eren fungibles, ja fóra tret en carretó dels bancs de Praga o extret de les dents dels cadàvers dels jueus de Treblinka. El Reich podria permetre's el luxe de tenir el millor. I l'adquiriria amb el producte dels béns que robava.

Administrar sucursals en l'exterior i comerciar dins de les difícils condicions de reglamentacions canviant en temps de guerra era, en si mateix, un esforç intens. Cada subsidiària d'IBM a Europa engendrava la seua pròpia col·lecció increïble de correspondència burocràtica, que cobria mesos i fins i tot anys. Drames de vida i mort es convertien en la realitat de tots els dies a Bèlgica, Txecoslovàquia, Itàlia i a tots els altres llocs on treballadors d'IBM i la tecnologia Hollerith entraven en relació amb els guanyadors i perdedors de l'Europa nazi.

La Segona Guerra Mundial finalment acabà a Europa el 8 de maig de 1945. Quasi immediatament, IBM s'apressà a recuperar les seues màquines i comptes bancaris en el territori enemic. La quantitat d'històries podria omplir molts volums, però una cosa queda clara: no hi ha cap lloc amb el qual IBM no estiguera disposada a negociar, i cap on deixara de recollir guanys, país per país.

Edwin Black

